

DOI: 10.11649/sfps.2015.007

Ana Ćavar
(Sveučilište u Zagrebu)

Dinka Pasini
(Sveučilište u Zagrebu)

Međukulturalnost i kako nas vide drugi

1. Uvod

Uvijek je zanimljivo usmjeriti prema sebi pogled izvana i pogledati kako na hrvatsku kulturu gledaju druge kulture. Takav pogled potvrđuje da su slike koje o nekoj kulturi imamo, a takva je često slika i o našoj kulturi, obično uopćene i kolektivne. Dugogodišnje nastavno iskustvo poučavanja hrvatskog kao drugog i stranog jezika otvorilo nam je perspektivu da na našu kulturu i kulturni identitet gledamo očima stranih studenata koji uče ili studiraju hrvatski jezik¹. Budući da se nastava stranih jezika temelji na pretpostavci o nerazdruživosti jezičnih i kulturoloških sadržaja u poučavanju i usvajanju jezika, tako je i nastava hrvatskog kao stranog jezika pogodno mjesto za istraživanje predodžba o hrvatskoj

¹ Hrvatski jezik za neizvorne govornike u sklopu Zagrebačkog sveučilišta uči se i poučava 50 godina na Croaticumu na Filozofskom fakultetu te na stranim sveučilištima u inozemstvu.

kulturi, mogućih stereotipa te za primjenu međukulturalnog pristupa u nastavi. Taj bi pristup mogao pružiti relevantne informacije o našoj kulturi bez uljepšavanja, ali i bez stereotipnih predodžba koje ju često svode na ideologizirane i površne kolektivne slike pa time odvrćaju pozornost sa šireg i ozbiljnijeg pogleda.

Voditi računa o percepciji kulture i njezinu razumijevanju vrlo je važno u današnjem vremenu globalizacije i informatizacije u kojem se intenziviraju kontakti na svim razinama društvenog i gospodarskog života jer je samim time došlo i do velikih promjena u sustavima obrazovanja. Naime, obrazovni su se sustavi otvorili jedni prema drugima omogućujući svojim korisnicima (studentima i drugima) mobilnost stvarajući heterogenu populaciju u kojoj dolazi do kontakata među različitim kulturama. Zato suvremena obrazovna politika inzistira na višejezičnosti i većoj zastupljenosti različitih stranih jezika u obrazovnom sustavu čime se otvara prostor i za manje jezike (Čeliković, 2005).

U takvome okruženju posve je opravdano postaviti si pitanje: Kako sustav visokog obrazovanja, u našem slučaju nastava hrvatskog kao stranog jezika na inozemnim sveučilištima, može odgovoriti na potrebe novoga vremena? Tu se radi o situaciji gdje hrvatska kultura dolazi u kontakt s drugom kulturom, odnosno s kulturom zemlje domaćina.

U članku će se pogled usmjeriti na nastavu hrvatskog kao stranog jezika u kontekstu međukulturalnosti (1), ali i na istraživanje o predodžbama stranih studenata o nekim aspektima hrvatske kulture koje smo provele na pojedinim inozemnim sveučilištima (2). Sve bi to trebalo dati uvid u to kako studenti hrvatskoga jezika doživljavaju hrvatsku kulturu kao ciljnu kulturu i kakva je njihova međukulturalna kompetencija. Ujedno, rezultati nastavnicima hrvatskoga kao drugog i stranog mogu poslužiti kao smjernice u uvođenju međukulturalnog pristupa.

Nakon uvodnog razmatranja o međukulturalnosti kao konceptu na kojem se temelje neki od suvremenih pristupa u nastavi stranih jezika, iznijet će se rezultati istraživanja koji će pokazati kako pojedine segmente hrvatske kulture vide strani studenti, odnosno pripadnici drugih kultura.

1.1. Međukulturalnost kao koncept i njegova primjena u nastavi stranih jezika

U posljednjih je desetak godina u mnogim društvenim znanostima (antropologija, sociologija, psihologija i sl.) zaživio koncept *međukulturalnosti* koji se temelji na otvorenosti, razumijevanju i toleranciji među različitim kulturama. Koncept je preuzet i u metodiku te glotodidaktiku pa je međukulturalna kompeten-

cija dobila važno i nezaobilazno mjesto u nastavi stranih jezika (Kramsch, 1993). Danas je općeprihvaćeno stajalište da jezične sadržaje nije moguće razdvojiti od kulturoloških ne samo zato što se kulturološki kodovi prenose u prvome redu jezično nego i zbog toga što su društvene prakse kulturološki uvjetovane i iz njih je, u nekoj društvenoj zajednici, nemoguće izdvojiti samo jezik kojim se ona služi u komunikacijske svrhe. Zato se poučavanjem jezika istodobno poučava i njegova kultura koja je u nastavi zastupljena od najnižeg pa sve do najvišeg stupnja jezične kompetencije, za što se, u nedostatku boljega termina, koristi termin *jezikokultura* (Novak Milić & Gulešić Machata, 2006). Takvim se poučavanjem jezika stječe tzv. *međukulturna kompetencija* (engl. *intercultural competence*).

Međukulturnu se kompetenciju najčešće definira kao sposobnost uspješnoga komuniciranja među pripadnicima različitih kultura ili sposobnost uspješne interakcije i razmjene kulturnih iskustava. Ona se u nastavi razvija na temelju stečenih znanja o kulturi (franc. *savoir*), a preduvjet su joj razvijene međukulturne vještine korisnika. Osim razvijene lingvističke i sociolingvističke kompetencije, međukulturna sposobnost podrazumijeva i određena znanja o svijetu, ovladanost praktičnim vještinama i umijećima (franc. *savoir-faire*) te stavove, odnosno tzv. egzistencijalne kompetencije (franc. *savoir-être*) (Čeliković, 2005).

Kao sastavnice razvijenih međukulturnih vještina obično se ističu kulturna osjetljivost te razvijena sposobnost identificiranja različitih strategija i njihova primjena za uspostavu međukulturnih odnosa, to jest za uspješno komuniciranje s pripadnicima drugih kultura (Bilić-Štefan, 2008). Razvijene međukulturne vještine podrazumijevaju i sposobnost preuzimanja uloge posrednika među kulturama te mogućnost rješavanja međukulturnih nesporazuma, konflikata i stereotipnih odnosa (Čeliković, 2005).

Razvoj međukulturnih vještina na kojima se temelji razvijena međukulturna kompetencija jedan je od važnijih ciljeva nastavnog procesa, a to podrazumijeva visok stupanj otvorenosti i interesa za strane kulture te spremnost na relativiziranje vlastitih vrijednosnih sudova i obrazaca kao preduvjeta za prihvaćanje različitosti.

Prema Meyeru, stjecanje međukulturne kompetencije uključuje ovladavanje trima razinama: monokulturnom, međukulturnom te transkulturnom razinom (Meyer prema Oliveras Vilaseca, 2000). U prvoj je fazi korisnik u potpunosti orijentiran na svoju kulturu, a ciljnu kulturu poima i tumači u skladu s vlastitim kulturološkim obrascima. Na toj razini prevladavaju uopćena mišljenja, predrasude i stereotipi (zbog strukturiranosti ljudskoga mišljenja na generalizacijama) pa nije jednostavno prijeći na sljedeću razinu. Međukulturna razina podrazumijeva mogućnost uspoređivanja dviju kultura i objašnjavanje njihovih različitosti te općenito uključuje mogućnost

distanciranja od vlastitih kulturoloških obrazaca. Na trećoj, transkulturnoj razini, korisnik je u stanju distancirati se od obiju kultura. Ta mu razina omogućuje preuzimanje uloge posrednika među kulturama kao i propitivanje kulturoloških obrazaca, onih ciljne kulture, ali i svojih vlastitih.

1.2. Pristupi kulturološkim sadržajima u nastavi jezika

Međukulturnoj kompetenciji kao pristupu novijeg datuma prethodili su drugi pristupi kulturološkim sadržajima u nastavi stranih jezika. Saunders (2006) navodi sljedeće:

- 1) tradicionalni pristup;
- 2) pristup utemeljen na kulturnim studijima (tzv. *area studies*)
- 3) pristup koji kulturu tretira kao praksu i dio društvenih normi;
- 4) međukulturno učenje jezika.

Prema tradicionalnom pristupu kulturološki sadržaji obuhvaćaju samo tzv. elitnu kulturu. Cilj je tog pristupa, današnjim rječnikom, razviti čitateljsku i literarnu kompetenciju, odnosno osposobiti za čitanje književnih djela u izvorniku.

Drugi pristup kulturološku kompetenciju poima odvojeno od učenja jezika te obuhvaća činjenično znanje o ciljnoj zemlji. Primjenjuje se od druge polovice 19. stoljeća (Byram, 2000), ali se obično dovodi u vezu s programom namijenjenim jezičnoj obuci američkih vojnika u Sjedinjenim Američkim Državama četrdesetih godina 20. stoljeća poznatim kao *ASTP (Army Specialized Training Program)*.

U nešto modificiranu obliku pristup je pod različitim nazivima u nastavi zastupljen i u drugoj polovici 20. stoljeća (*Landeskunde/Kulturkunde* u Njemačkoj, *Background Studies* u Velikoj Britaniji ili *Civilisation* u Francuskoj). Budući da je kulturološko znanje u njemu uključivalo uglavnom znanje deklarativnog tipa, uvjet za njegovo stjecanje nije nužno bilo i poznavanje ciljnog jezika (Byram, 2000).

Treći pristup postaje zastupljeniji šezdesetih godina 20. stoljeća u Sjedinjenim Američkim Državama, a u njemu se kultura poima sociolingvistički, kroz društvene norme. U početku je služio za osposobljavanje pripadnika Mirovnih snaga za život u zemljama Trećega svijeta. Sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća i dio privatnih tvrtki počeo je zaposlenike pripremati za rad u inozemstvu doškolovanjima koja su uključivala prenošenje socio-

kulturnih znanja. U Europi² se tečajevi koji su pripadnicima jedne kulture trebali olakšati snalaženje u nepoznatim kulturama javljaju devedesetih godina 20. stoljeća (Oliveras Vilaseca, 2000). Tom se pristupu ponajviše zamjeralo pojednostavljeno prikazivanje kulture kroz statične i homogenizirane obrasce (Saunders, 2006).

U posljednjih je desetak godina afirmiran pristup koji se naziva *međukulturno učenje* (Liddicoat et al., 2003). Svrha je međukulturnog učenja razvijanje međukulturne kompetencije, a neki je autori, primjerice, Byram smatraju *unaprijeđenom komunikacijskom kompetencijom* (Byram, 1997). Krajnji je cilj međukulturnog učenja osposobiti korisnika za uspješnu međukulturnu komunikaciju koja uključuje i dobro razvijenu lingvističku komunikacijsku kompetenciju.

1.3. Međukulturna kompetencija u nastavi hrvatskog kao stranog jezika

Činjenica da je upravo poznavanje ponašanja u kulturi ciljnoga jezika često važnije za 'preživljavanje' u njoj od ovladavanja više ili manje kontekstualiziranim gramatičkim strukturama te spoznaja da se osnovne informacije o funkcioniranju u novoj kulturi ne stječu samo izvaninstitucionalno (tj. iskustveno) nego i institucionalno – učenjem hrvatskog jezika kao *jezikokulture*, u posljednjih se nekoliko godina sve više tematiziraju i u kroatističkoj literaturi.

U postojećoj se literaturi posebno ističe aktivna uloga korisnika i nastavnika u procesu stjecanja međukulturne kompetencije. Pritom se međukulturna kompetencija stavlja na vrlo važno mjesto u odnosu na onu jezičnu pa joj zapravo i prethodi jer, čak i niska jezična sposobnost podrazumijeva postojanje određene razine međukulturne sposobnosti, a visoka razina međukulturne sposobnosti može se postići i bez visoke razine ovladanosti jezikom' (Novak Milić & Gulešić Machata, 2006, p. 70).

No, stanje u nastavnoj praksi je takvo da nastavnici koji poučavaju hrvatski za neizvorne govornike nerijetko nisu dovoljno i prikladno obrazovani za poučavanje međukulturalnosti. Primjeni novijih teorijskih postavki u praksi obično prethodi uvođenje sustavnijeg obrazovanja nastavnoga kadra (Pasini, 2008).

² U Nizozemskoj je 1995. postojalo dvjestotinjak tvrtki koje su se bavile organiziranjem sociokulturnih tečajeva. Omasovljavanje potrebe za takvim tipom znanja bilo je uvjetovano godišnjim višemilijunskim gubicima nizozemskoga gospodarstva koji su se pripisivali konfliktima u međukulturnoj komunikaciji (Oliveras Vilaseca, 2000).

Kako ono izostaje jer „ni jedna ustanova u Hrvatskoj ne osposobljuje za nastavnike hrvatskoga kao drugog i stranog“ (Opačić, 2006, p. 88), predavači hrvatskog jezika prepušteni su vlastitom stručnom usavršavanju na seminarima i znanstvenim skupovima te uglavnom stranoj literaturi o međukulturalnosti koja se referira na velike svjetske jezike. Osim toga, skloni su zauzeti etnocentričan ili u nešto boljem slučaju eurocentričan pristup koji se favorizira i u nekim visokoobrazovnim krugovima³.

Međutim, korisnici, odnosno neizvorni govornici hrvatskog jezika, također snose dio odgovornosti za nisku razinu međukulturne kompetencije jer učenje ciljnoga jezika i njegove kulture nikada nije jednosmjernan, nego dvosmjernan proces koji je istodobno obilježen i drugim već poznatim ili manje poznatim kulturama. Kako ističe Keller (1991), stavovi i prosudbe koje o nekoj kulturi imamo ne mogu biti objektivne jer kao pojedinci ne posjedujemo apsolutno znanje čak ni o vlastitim kulturnim obrascima. Naime, socijalna je psihologija osvijestila i dokazala (sve)prisutnost stereotipa⁴ na kojima se temelje naši doživljaji i tumačenja svijeta. Stereotipi pritom funkcioniraju kao svojevrsni filtri – ciljna se kultura pojednostavljuje i modificira provlačenjem kroz stavove, koncepte i gledišta utemeljene uglavnom na obrascima i konceptima usvojenim unutar vlastite kulture ili stečenim kroz obrazovni sustav. Isto tako, sam proces učenja nekog stranog jezika, a time i njegove kulture, ne podrazumijeva nužno osvješćivanje vlastitih stereotipnih predodžbi⁵ i njihovo relativiziranje. Tijekom toga procesa korisnici mogu revidirati vlastite stereotipe, modificirati ih, ali ih mogu i učvrstiti te steći nove.

Budući da je u nastavi osnovni preduvjet za postizanje međukulturalnosti kao vještine, kompetencije i na kraju stava govornika, prevladati stereotipe

³ Byram konstatira, među ostalim, da danas nije lako biti Europljanin jer to pojedinačno, za pojedini narod, znači zapravo dodatni dio nacionalnog identiteta na svjetskom tržištu kapitala, a u cjelini kao zajednički identitet čini svojevrsni kontrast identitetima drugih kontinenta, osobito onom američkom (Byram, 2007).

⁴ *Stereotip* se u psihologiji određuje kao „jedan od faktora koji smanjuju točnost opažanja i ocjenjivanja pripadnika nekih društvenih grupa; veoma pojednostavljena i teško promjenjiva uvjerenja o osobinama pojedinih društvenih grupa (prvenstveno etničkih, rasnih, vjerskih i sl.) koja se pripisuju svakom pojedinom pripadniku tih grupa pri čemu se zanemaruju – često veoma značajne – intragrupne razlike“ (Bosanac, Mandić & Petković, 1977, p. 622).

⁵ Pod pojmom *stereotipne predodžbe* u radu podrazumijeva se „jako pojednostavljena, uopćena i klišeizirana spoznaja [...] koja označava sliku koju ljudi imaju o pojedincu ili o grupi“ (*Humboldt-Psychologie-Lexikon*, 1990, p. 367).

o pojedinoj kulturi, provele smo istraživanje na nekoliko stranih sveučilišta na kojima se studira hrvatski jezik. To je prvo takvo istraživanje provedeno na specifičnoj populaciji stranih studenata koji studirajući hrvatski kao drugi i strani dolaze u doticaj s hrvatskom kulturom. Istraživanjem se željelo osvijestiti kakvu sliku o hrvatskoj kulturi imaju strani studenti i koja je, pokazat će rezultati istraživanja, još uvijek pojednostavljena i zamućena stereotipnim predodžbama o širem kulturnom prostoru. Cilj je istraživanja ujedno bio nastavnicima olakšati primjenu međukulturnog pristupa u nastavi hrvatskog kao stranog jezika.

2. Empirijsko istraživanje

Provedeno je istraživanje o predodžbama koje strani studenti imaju o hrvatskoj kulturi kao ciljnoj i o poznavanju nekih kulturoloških sadržaja. Radilo se o deskriptivnom istraživanju kvantitativnog tipa⁶, utemeljenom i provedenom anonimnom anketom⁷. Anketa je provedena u razdoblju od prosinca 2007. do travnja 2008. godine, a prethodilo joj je pilot istraživanje provedeno na *Croaticumu* u listopadu 2007. godine (N = 83). Anketirani studenti polaznici su studijskih programa na sveučilištima u Austriji, Francuskoj, Mađarskoj, Sloveniji i Poljskoj. U istraživanju je sudjelovalo 196 ispitanika, studenata slavistike/kroatistike⁸, a njihov je omjer prikazan u grafikonu br. 1⁹.

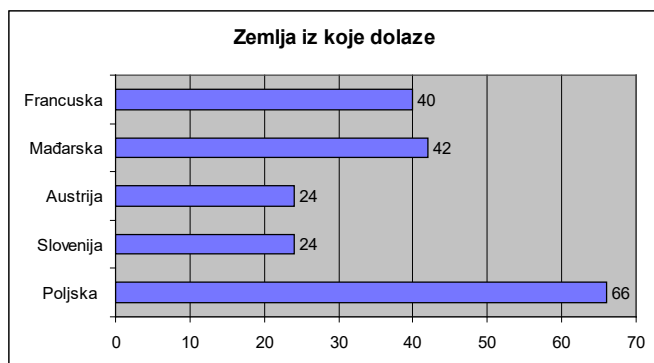
Istraživanje je obuhvatilo studente od prve do pete godine (grafikon br. 2).

⁶ O metodi istraživanja v. Milas, 2009. O metodologiji istraživanja OVIJ-a v. Medved Krajnović, 2010.

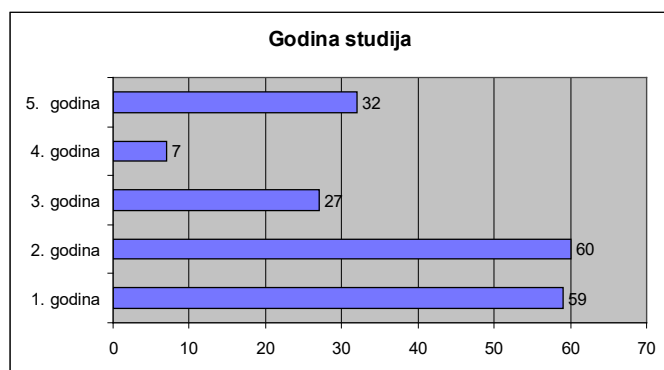
⁷ Anonimni upitnici i ankete u društvenim se istraživanjima smatraju najprikladnijom metodom ispitivanja stavova i stereotipa, u našem slučaju predodžba o ciljnoj kulturi. U istraživanju koje smo provele anketa je bila najekonomičnije rješenje jer je istraživanje provedeno na 11 europskih sveučilišta (op. a.).

⁸ Anketirani su studenti polaznici studijskih programa na sljedećim sveučilištima: Austrija: *Karl-Franzens Universität* (Graz); Francuska: *Université Jean Moulin* (Lyon), *INALCO Institut* (Pariz), *Université le Miral* (Toulouse), *Université Stendhal* (Grenoble); Mađarska: *Eotvos Lorand Tudományegyetem* (Budimpešta), *Zapadnomađarsko Sveučilište*; Poljska: *Uniwersytet Warszawski* (Varšava), *Uniwersytet Śląski* (Sosnowiec), *Uniwersytet Jagielloński* (Krakov); Slovenija: *Filozofska fakulteta* (Ljubljana).

⁹ Zbog relativno malena broja ispitanika podaci u grafikonima br. 1 i 2 nisu, za razliku od podataka u ostalim grafikonima, izraženi u postocima. U ostalim grafikonima prikazan je broj ispitanika koji su afirmativno odgovorili na anketno pitanje.

Grafikon br. 1

Grafikon br. 2

Zbog kompleksnosti predmeta istraživanja i zbog uzorka ispitanika koje su u našim vjetima istraživanja diktirali različiti studijski programi, njihove kvote te pristanak ispitanika na anketiranje, rezultate istraživanja nije se pokušavalo dovesti u vezu s brojnim čimbenicima koji u većoj ili manjoj mjeri utječu na predmet istraživanja: ekonomski status ispitanika, opće znanje, odnosno slika o Hrvatskoj/Hrvatima koja postoji u njihovoj zemlji, vremenska izloženost sadržajima hrvatskog jezika, čitateljska sposobnost, osobna iskustva, boravak u Hrvatskoj, afektivni čimbenici u nastavi, nastavni materijali kojima su bili izloženi itd.¹⁰

Kako je istraživanjem obuhvaćena isključivo studentska populacija – specifična ciljna skupina koja je u više ili manje intenzivnu kontaktu s hrvatskim

¹⁰ Usp. sa sličnim istraživanjima u nastavi Byram i sur. (Byram et al., 1991). U literaturi na hrvatskom jeziku istraživanjima stereotipnih predodžba o Hrvatima bavili su se Šokčević (2006) i Skoko (2010).

jezikom i kulturom – rezultati nipošto ne bi trebali biti tumačeni izvan sveučilišnog konteksta.

S obzirom na to da se radi o ograničenu i specifičnu uzorku te da bi se izbjegle pretenciozne generalizacije o hrvatskoj kulturi, umjesto terminom *kulturni stereotip*¹¹, u radu se koristi pojam *stereotipna predodžba*.

2.1. O anketi

Ispitanici su anketirani dvodijelno koncipiranom anketom. U prvome dijelu bila su im ponuđena pitanja u kojima su se tražili odgovori otvorenog tipa. Osim pitanja vezanih uz osobne podatke ispitanika u kojima su trebali navesti mjesto i godinu studija, spol i dati informacije o svojem eventualnom boravku u Hrvatskoj, anketom se željelo doznati kakve su njihove asocijacije na pojam Hrvatska i Hrvati te postoje li u zemljama u kojima je istraživanje provedeno stereotipne predodžbe.

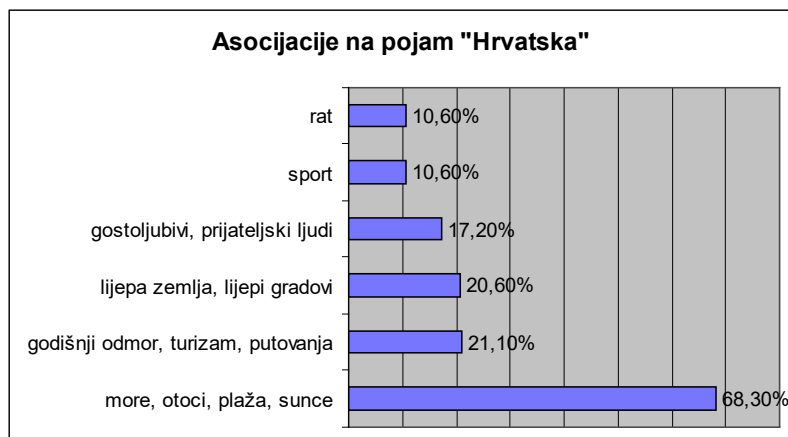
Drugi dio ankete sadržavao je pitanja zatvorenog tipa. U prvom zadatku drugog dijela ankete ispitanici su dobili 50 pojmova od kojih su trebali izabrati one koje dovode u vezu s Hrvatskom ili Hrvatima. Zatim su među zaokruženim pojmovima trebali napraviti uži izbor na 10 onih koje najviše vezuju uz Hrvatsku ili Hrvate.

U posljednjem pitanju ponuđeno im je 40 imena iz kulturnog i javnog života koja su obuhvaćala širok raspon ljudi različitih zanimanja, dobi i spola, od sportaša, političara, ljudi s estrade, književnika i umjetnika, povijesnih ličnosti do znamenitih Hrvata. Trebali su označiti imena koja su im poznata.

2.2. Rezultati ankete

Obrada podataka pokazala je da su asocijacije i na Hrvatsku i na Hrvate većinom pozitivne i vežu se ponajviše uz turizam. Najčešće asocijacije vezane uz zemlju bile su sljedeće: *more, otoci, plaže, sunce, lijepa zemlja i gradovi, godišnji odmor i sport* te na kraju *rat* (grafikon br. 3). Među asocicijama vezanim uz ljude, na prvom su mjestu bile sljedeće: *simpatični, nasmiješeni, gostoljubivi*. U nešto manjem postotku asocijacije su obuhvaćale ‚konzumiranje alkohola (vino, rakija) i pušenje‘.

¹¹ O kulturnim stereotipima v. Oraić-Tolić (2006).

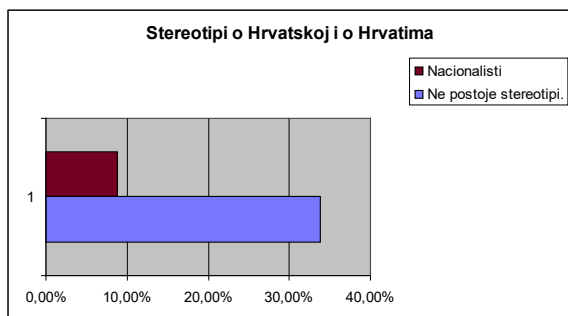

Grafikon br. 3

Za razliku od asocijacija koje su uglavnom bile pozitivne, stereotipne predodžbe o Hrvatima i Hrvatskoj variraju u rasponu od vrlo pozitivnih do relativno negativnih. I ovo je istraživanje potvrdilo složenost ispitivanja stereotipa jer su ispitanici često skloni za sebe tvrditi da oni ne podliježu stereotipnome mišljenju. Tako ispitanici u pitanju u kojemu se od njih zahtijevalo da navedu konkretan stereotip, u velikom broju slučajeva nisu pokazali spremnost da na to pitanje odgovore decidirano ili su se često služili svojevrsnim ograđivanjima od odgovora tipa ‚drugi misle, ali ja ne’ ili ‚ja znam da to nije tako’.

Istraživanje je pokazalo da više od 30% studenata tvrdi da u njihovoj zemlji ne postoje stereotipne predodžbe o Hrvatskoj/Hrvatima. Isto se tako njihove stereotipne predodžbe ne vezuju isključivo uz Hrvatsku i Hrvate, nego uz prostor koji se u suvremenom medijskom i političkom diskursu naziva ‚regija’. Osim toga izjednačuju se i sa stereotipnim predodžbama koje se općenito pripisuju europskoj predodžbi o tzv. *Jugu* (‚mediteranskom mentalitetu’ koji se u psihološkom smislu definira kao ‚osobitosti u ponašanju koje se pripisuju Mediterancima; naglašena emocionalnost i otvorenost’) (Matasović, 2002, p. 723). One prve, nazvat ćemo ih, ‚regionalne stereotipne predodžbe’ uz ovaj prostor vezuju stereotip ratobornih i nasilnih ljudi koji se odnosi i na Hrvatsku/Hrvate. Takav odgovor ispitanici, osobito oni koji žive u geografski udaljenijim zemljama kao što su Poljska i Francuska, dopunjuju dodatnim pojašnjenjima u kojima se ističe da se stereotipna predodžba ne odnosi samo na Hrvate nego i na susjedne zemlje. U sklopu regionalnih stereotipnih predodžbi javljaju se i one koje sadrže elemente folklora, a ispitanici ih opisuju i na sljedeći slikovit način: ‚Balkan, dugi brkovi, šarena odjeća’.

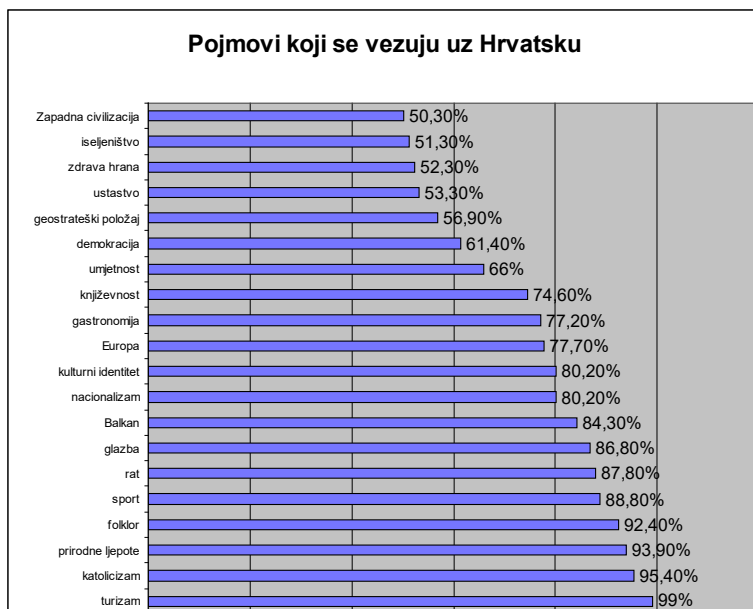
Navedeni rezultati pokazuju da se Hrvatska u proteklih 20-ak godina afirmirala kao zasebna zemlja u smislu turističke destinacije, no kada je riječ o stereotipnim predodžbama o kulturi i kulturološkim aspektima, slika nije izdiferencirana. Treba dodati i to da je 8,8% ispitanika uz Hrvate navelo stereotip nacionalista.

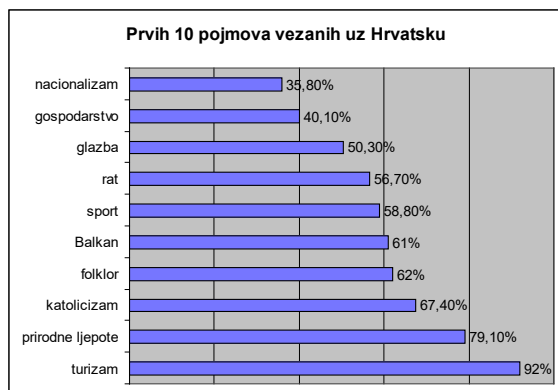
Grafikon br. 4

2.3. Predodžbe drugih o Hrvatskoj i Hrvatima

Drugi dio ankete dao je uvid u širok raspon pojmova koje strani studenti dovode u vezu s Hrvatskom. Grafikon br. 5 pokazuje pojmove koje je uz Hrvatsku vezalo više od 50% ispitanika, a grafikon br. 6 deset najučestalijih predodžba što ih ispitanici povezuju s Hrvatskom.

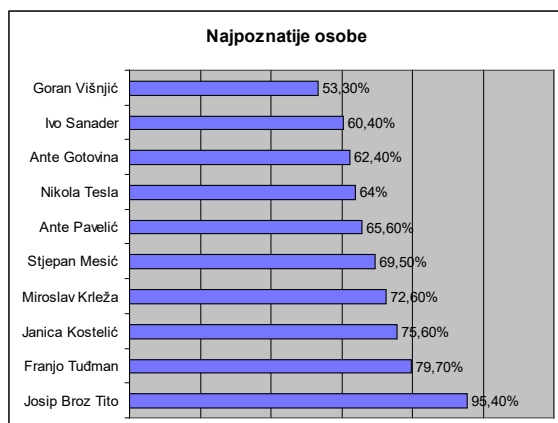
Grafikon br. 5

Grafikon br. 6

Iz odgovora prikazanih u grafikonima proizlazi da strani studenti Hrvatsku doživljavaju otprilike na sljedeći način: ‚Hrvatska je turistička zemlja smještena na brdovitom Balkanu, zemlja prirodnih ljepota, narodne glazbe, folkloru i uspješnih sportaša, katolička zemlja koja je u nedavnoj prošlosti proživjela rat, zemlja snažno obilježena nacionalizmom, rastrgana između Hrvatske i Jugoslavije’. Geografski pojam Balkan i ovdje figurira kao složen pojam opterećen različitim ideološkim konotacijama¹² – dakle kao ne osobito uljuđen prostor europskog *drugog*, ali istodobno kao prostor s prepoznatljivom i očuvanom (u prvome redu) narodnom kulturom.

Grafikon broj 7 pokazuje koje su osobe iz Hrvatske najpoznatije stranim studentima.

Grafikon br. 7

¹² O tome v. Todorova, 1999.

Među najpoznatijim osobama (više od 50% ispitanika) našao se samo jedan književnik i jedan svjetski poznat znanstvenik. Velika zastupljenost osoba iz političkog života upućuje na složenost predodžbe. Ona je zapravo ideološki konstrukt nastao pod utjecajem informacija iz različitih izvora (ovdje se navode samo neki od njih) – obrazovnog sustava ispitanika, medijski posredovane slike stvarnosti, nastave hrvatskog jezika, nastavnih materijala, čitateljskoga iskustva, spola, afektivnih čimbenika u učenju i osobnih iskustava, (ne)poznavanja vlastite kulture itd.

Rezultati ankete ukazuju na potrebu za daljnjim razvijanjem međukulturne kompetencije u nastavi na stranim sveučilištima i otvaraju nastavnicima dosta prostora za primjenu međukulturnog pristupa. Taj bi pristup trebao omogućiti što širi uvid u hrvatsku kulturu koja je sazdana od srednjoeuropskih, mediteranskih i balkanskih kulturnih elemenata. Naime, studenti hrvatskog jezika na stranim sveučilištima, kako je istraživanje pokazalo, hrvatsku kulturu doživljavaju ponajviše kao narodnu. Uz to, hrvatska se kultura još uvijek pretežno percipira kao dio šire regije, odnosno prostora bivše Jugoslavije, uz nedovoljno poznavanje osobitosti hrvatskog kulturnog prostora.

3. Zaključak

Iako je u suvremenoj metodici i glotodidaktici međukulturna kompetencija prihvaćena kao neizbježan pristup u nastavi stranih jezika, u nastavi hrvatskog kao stranog jezika ne pridaje joj se još dovoljno pozornosti. O njoj se sve više govori i piše, ali još uvijek nije uloženo dovoljno napora u sustavnije obrazovanje nastavnika za neizvorne govornike koji na stranim sveučilištima ne poučavaju samo hrvatski jezik nego i kulturu.

To se može ostvariti i pomno osmišljenom nastavom hrvatskog jezika u inozemstvu koja bi uz pomoć posebno profiliranih nastavnika od studenata trebala stvoriti kompetentne govornike hrvatskog jezika, što znači govornike koji su, osim znanja o jeziku i kulturi, stekli međukulturnu kompetenciju. Smanjivši na najmanju moguću mjeru stereotipne predodžbe o hrvatskoj kulturi, koje su, kako je pokazalo provedeno istraživanje, još uvijek prisutne u nastavi, međukulturni govornik hrvatskog kao stranog jezika ovladao bi jezičnim sadržajima, ali i širim kulturnim kontekstom što bi mu omogućilo otvoren pogled na hrvatsku kulturu. Polazeći od triju razina međukulturne kompetencije (Oliveras Vilaseca, 2000), rezultati istraživanja upućuju na ele-

mente svojstvene prvoj i eventualno drugoj razini međukulturne kompetencije. U suvremenoj nastavi hrvatskog kao stranog jezika na inozemnim sveučilištima student treba biti u fokusu nastavnog procesa, a zadaća nastavnika je da, dobro ovladavši međukulturnom kompetencijom, potiče i razvija međukulturnu svijest o Hrvatskoj kao o dijelu europskog kulturnog kruga težeći dosizanju treće, transkulturne razine. To znači da je cilj da nastavnik kreativnim i individualiziranim pristupom poučava kulturu tako da je student koji dolazi iz druge kulture poznaje i razumije, a ne prosuđuje, oslobađajući se u najvećoj mogućoj mjeri stereotipnih predodžba te je prihvaća i tolerira u svoj njezinoj kompleksnosti kao što to čini i s kulturom vlastitog jezika.

Upravo su strana sveučilišta mjesto na kojem kultura pojedinog jezika dolazi u direktan kontakt s drugom kulturom preko nastavnika koji u homogenim skupinama studenata posreduje između vlastite kulture i kulture zemlje domaćina. Zato nastavnik hrvatskog jezika na visokoškolskim ustanovama u inozemstvu mora dobro poznavati obje kulture, a bilo bi poželjno i više njih, kako bi mogao razvijati međukulturnu kompetenciju te stvoriti od studenata međukulturne govornike hrvatskog jezika koji hrvatsku kulturu prihvaćaju bez predrasuda kao jednu od europskih kultura.

Bibliography

- Bilić-Štefan, M. (2008). Interkulturalna komunikacijska kompetencija u udžbenicima za engleski jezik u osnovnoj školi. *Odgojne znanosti*, 10, 231–240.
- Bosanac, M., Mandić, O. & Petković, S. (Eds.). (1977). *Rječnik sociologije i socijalne psihologije*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
- Buttjes, D. & Byram, M. (1991). *Mediating languages and cultures*. Philadelphia: Clevedon.
- Byram et al. (1991). Young people's perceptions of other cultures: The role of foreign language teaching. In D. Buttjes & M. Byram (Eds.), *Mediating languages and cultures* (pp. 103–119). Philadelphia: Clevedon.
- Byram, M. (1997). *Teaching and assessing intercultural communicative competence*. London: Multilingual Matters.
- Byram, M. (2007). Exploring languages, identities and education in a European perspective. In J. Granić (Ed.), *Jezik i identiteti* (pp. 103–112). Zagreb, Split: HDPL.
- Byram, M. (Ed.). (2000). *Routledge Encyclopedia of Language Teaching and Learning*. London: Routledge.
- Čeliković, V. (Ed.). (2005). *Zajednički europski referentni okvir za jezike*. Zagreb: Školska knjiga.

- Filipan-Žignić, B. (2005). Interkulturalni koncept kao *conditio sine qua non* suvremene nastave stranih jezika. In A. Bežen (Ed.), *Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu* (Vol. 1, pp 121–132). Zagreb: Učiteljska akademija.
- Humboldt-Psychologie-Lexikon*. (1990). (P. R. Hofstätter, Ed.). München: Humboldt-Taschenbuchverlag Jacobi KG.
- Keller, G. (1991). Stereotypes in intercultural communication. In D. Buttjes & M. Byram (Eds.), *Mediating languages and cultures* (pp. 120–135). Philadelphia: Clevedon.
- Kramsch, C. (1993). *Context and culture in language teaching*. London, New York: Oxford University Press.
- Liddicoat, A. J. et al. (2003). *Report on intercultural language learning*. Canberra: Commonwealth Department of Education, Science and Training.
- Matasović, R. (Ed.). (2002). *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber.
- Medved Krajnović, M. (2010). *Od jednojezičnosti do višejezičnosti*. Zagreb: Leykam international.
- Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Zaporešić: Naklada Slap.
- Novak Milić, J. & Gulešić Machata, M. (2006). Međukulturalna kompetencija u nastavi drugoga i stranoga jezika. *Lahor*, 1, 69–82.
- Oliveras Vilaseca, Á. (2000). *Hacia la competencia intercultural en el aprendizaje de una lengua extranjera*. Madrid: Edinumen.
- Opačić, N. (2006). Nastavnici hrvatskoga kao stranoga jezika u susretu različitih kultura. *Lahor*, 1, 83–89.
- Oraić-Tolić, D. (2006). *Kulturni stereotipi: koncepti identiteta u srednjoeuropskim književnostima*. Zagreb: FF Press.
- Pasini, D. (2008). Lektorati hrvatskoga jezika na visokoškolskim ustanovama u inozemstvu. *Croatian Studies Review*, 5(1), 140–147.
- Saunders, S. (2006). Intercultural language learning. Retrieved December 30, 2015, from http://www.jpjf.org.au/06_newsletter/Intercultural_Lang_Omusubi_02.pdf
- Skoko, B. (2010). *Hrvatska i susjedi: kako Hrvatsku doživljavaju građani i mediji u Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Makedoniji, Sloveniji i Srbiji*. Zagreb: AGM.
- Šokčević, D. (2006). *Hrvati u očima Mađara, Mađari u očima Hrvata: kako se u pogledu preko Drave mijenjala slika drugoga*. Zagreb: Naklada Pavičić.
- Todorova, M. (1999). *Imaginarni Balkan*. Beograd: Čigoja štampa.

Intercultural competence, or how the others see us

Summary

The goal of learning and mastering foreign languages is to develop communicational competence. Apart from linguistic, sociolinguistic and pragmalinguistic, this also involves cultural competence. According to the CEFR, cultural competence is acquired by improving skills such as open-mindedness, curiosity and tolerance. These skills help learners to connect the foreign culture with their own and to play the role of a multicultural mediator.

One of the crucial preconditions to achieving intercultural competence is overcoming collective as well individual stereotypes. In order to find out whether there are any stereotypical images about Croatia and Croatians among foreign students, the authors conducted surveys among Slavic/Croatian philology students at foreign universities. The goal of this research was to facilitate the implementation of an intercultural instruction approach for Croatian as a foreign language.

Kompetencja międzykulturowa albo jak nas widzą inni

Streszczenie

Rozwój komunikacyjnych kompetencji językowych jest celem uczenia się i opanowania języków obcych. Oprócz językowych, socjolingwistycznych i pragmatycznych komponentów obejmuje rozwój kompetencji międzykulturowych. Według CEFR kompetencje kulturowe nabywane są poprzez rozwijanie umiejętności takich jak otwartość, ciekawość i tolerancja, które obejmują zdolność do tworzenia relacji między obcą a własną kulturą i odgrywania roli mediatora.

Jednym z istotnych warunków osiągnięcia kompetencji międzykulturowych jest przezwyciężenie zbiorowych oraz indywidualnych stereotypów.

Aby dowiedzieć się, czy istnieją stereotypowe obrazy/stereotypy o Chorwacji i Chorwatach wśród studentów zagranicznych, przeprowadziłyśmy ankietę wśród studentów slawistyki/kroatystyki na uczelniach zagranicznych. Celem badania było ułatwienie wprowadzenia podejścia międzykulturowego w nauczaniu języka chorwackiego na uniwersytetach.

Keywords: Croatian as a foreign language; intercultural competence; stereotypes; CEFR

Słowa kluczowe: język chorwacki jako obcy; kompetencja międzykulturowa; stereotypy; CEFR

(1) Ana Ćavar, University of Zagreb
Correspondence: ana.cavar@gmail.com

(2) Dinka Pasini, University of Zagreb
Correspondence: dpasini@net.hr

Our project was done on our own expenses and received no financial support from any institution. We did it on our own expenses.

Concept of the study and elaboration of questionnaires: both authors; data analyses: first author; writing the manuscript: both authors; Croatian and English summary: second author.

Competing interests: both authors declare that they have no competing interests.